

Petrovych, I. 1915. *Halychyna pid chas rosiiskoi okupatsii. Sepren 1914 — cherven 1915* [Halychyna during the Russian Occupation. August 1914 — June 1915]. Bez misstia: Politycha biblioteka. [In Ukrainian].

Pyvovarov, S. 2000. Numizmatychni materialy pro hroshovyi obih Bukovyny v roky Pershoi svitovoi viiny [Numismatic Materials on Currency of Bucovina during the World War I]. *Persha svitova viina: istorychni doli narodiv Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy*. Materialy miznar. nauk. konferentsii, prysviachenoї 80-richchiu Bukovynskoho narodnoho vicha (Chernivtsi, 22–24 veresnia, 1998 r.). S. 82–88. [In Ukrainian].

Reient, O. P. 2003. *Ukraina v impersku dobu (XIX–XX st.)* [Ukraine in the Imperial Age (XIX–XX Cent.)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [In Ukrainian].

Sukhyi, O. 1997. *Halychyna mizh Skhodom i Zakhodom. Narys istorii XIX — poch. XX st.* [Halychyna Between East and West. Essay on History of the XIX — Beginning of the XX Cent.]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho universytetu. [In Ukrainian].

Shust, R. 1996. Hroshovi znaky Lvova 1914–1918 rr. [Currencies of Lviv During 1914–1918]. *Lviv: istorychni narysy*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha. S. 325–329. [In Ukrainian].

УДК 94(477.83)(075)«1919/1939»

DOI:

М. Д. Галів

ORCID: 0000-0001-7068-3124

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

В. М. Галик

ORCID: 0000-0001-9761-7661

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

М. Haliv

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

V. Halyk

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

ДРОГОБИЦЬКА СОЛЕВАРНЯ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СОЛЯНОЇ МОНОПОЛІЇ ПОЛЬЩІ (1919–1939)

*Drohobych Saltworks in the System of the State Salt Monopoly
of Poland (1919–1939)*

У статті простежується діяльність Дрогобицької солеварні в роки її належності до державної соляної монополії міжвоєнної Польщі, а відтак розкриваються адміністративно-правові, виробничі, фінансові аспекти функціонування підприємства. Дрогобицька солеварня у міжвоєнні роки пе-

ребувала в державній власності і входила до складу державної монополії, оформленої 1932 р. як окреме підприємство «Польська монополія сільна». Виробництво продукції на солеварні поступово зростало, перетнувши межу в понад 6 тис. т на рік. Попри це, розроблялися проекти закриття солеварні через її низьку рентабельність, віддаленість від залізниці, подорожчання опалювального матеріалу, значні видатки на утримання персоналу, потребу великих інвестицій в оновлення основних фондів. Однак ці плани не було реалізовано, тож солеварня діяла. Частка Дрогобицької солеварні в загальному виробництві солі міжвоєнної Польщі коливалася від 1,4 до 2%, тому це підприємство не відігравало стратегічної ролі в соляній галузі. Проте дрогобицька сіль вважалася однією з найбільш високоякісних, тож була популярною на внутрішньому ринку Польщі.

Ключові слова: Дрогобицька солеварня, соляна монополія, виварювання солі, міжвоєнний період, модернізація виробництва.

The article analyses the operation of the Drohobych Saltworks during its inclusion in the state salt monopoly of interwar Poland. Throughout the interwar years, the Drohobych saltworks remained state-owned and became part of the state monopoly established in 1932 as a distinct entity called the «Polish Salt Monopoly». The analysis reveals a gradual increase in production at the saltworks, surpassing 6000 tons annually in the 1920's. Despite considerations to close the saltworks due to low profitability, its remote location from the railway, rising prices of heating materials (coal, oil), significant expenses for staff maintenance and provision, and the necessity for substantial investments in asset renewal (equipment and construction of new buildings), these plans were not implemented. A government commission, comprising engineers K. Koelichen, A. Tsikhovskiy, and E. Michalskiy, intervened in 1927 after assessing the state of all salt enterprises in Poland. They recommended preserving the salt works while eliminating management dualism in the state monopoly system, where one ministry handled salt production and another managed sales. The preservation of Galician saltworks, particularly in Drohobych, was politically motivated, considering these enterprises as focal points of Polish identity in the «Eastern Kreses». Internal investments led to certain modernization innovations at the Drohobych Saltworks, such as the introduction of gas boiling of salt, the construction of pipelines for brine supply from deposits 5–10 km away, and the construction of a drying room and other factory premises. During the interwar period, over 60 individuals were employed at the Drohobych Saltworks, including one director-engineer, 7–10 government officials, and over 50 workers. Workers' wages were determined by the tariffs established by the monopoly management. Within the state enterprise «Polish Salt Monopoly», a trade union movement emerged among employees of the Drohobych Saltworks, culminating in the establishment of a local branch of

the Society of Employees of the Salt Monopoly in 1937. It is assumed that by the late 1930's, the Drohobych Saltworks increased salt production to over 7000 tons annually. Despite its strategic insignificance in the overall salt industry of interwar Poland, Drohobych salt, renowned for its high quality, remained in demand on the domestic market.

Keywords: Drohobych Saltworks (salt factory), salt monopoly, boiling salt, interwar period, modernization of production.

Актуальність дослідження. Дослідження минувшини Дрогобицької солеварні, яку часто називають найстарішим підприємством України, яке діє безперервно, важливе з огляду на традиційну популярність у європейській історіографії досліджень минулого соляних промислів — копалень і солеварень — в Арк-е-Сенані (Франція), Пояні Слатиней-Лунка (Румунія), Велічці, Бохні, Іновроцлаві (Польща), Лессе (Данія), Зальцгіттер-Баді (Німеччина) та інших відомих осередках солевиробництва Європи. Відомо, що в світовій історіографії з'явився новий напрям науково-історичних студій під назвою «антропологія солі», репрезентованого істориками, археологами, етнологами/антропологами Маріушем Алексіану, Олівером Веллером, Роксаною-Габріелю Курцюю, Ігорем Лиманом та ін. Ще в жовтні 2008 р. в Яссах (Румунія) було проведено міжнародний конгрес, присвячений археології й антропології солі. Відтоді регулярно збираються наукові форуми, проводяться конференції, видаються спеціалізовані збірники наукових праць, окремі статті та монографії, присвячені цій тематиці. Власне в цьому річизі розглядаємо й наше дослідження, зосереджене навколо міжвоєнного періоду в історії солеварного промислу Дрогобича.

Мета статті полягає в тому, щоб простежити діяльність Дрогобицької солеварні у роки її належності до державної соляної монополії міжвоєнної Польщі, а відтак розкрити адміністративно-правові, виробничі, фінансові та повсякденні аспекти функціонування підприємства.

Історія солеварного промислу в Дрогобичі давно зацікавила дослідників. Ще 1876 р. австрійський інженер Міхаель Келб, характеризуючи виробничі потужності галицьких солеварень, зробив невеликий екскурс у їхню історію (Kelb, M. 1876). Деякі історичні аспекти Дрогобицької солеварні розкрив Іван Верхратський 1870 р. (Верхратський, І. 1870). Тоді ж побачила світ праця Корнелія Чемиринського про коронні маєтки колишньої Речі Посополитої, в яких висвітлено й стан солевиробничих промислів королівської власності (Czemeryński, K. 1870). Згодом історію галицького солевиробництва окреслено в працях Станіслава Маєвського (Majewski, S. 1914), Яна Рутковського (Rutkowski, J. 1927), Казімежа Масьланкевіча (Maślankiewicz, K. 1965). Серед українських дослідників необхідно виокремити праці Ярослава Ісаєвича (Ісаєвич, Я. 1960; Ісаєвич, Я. 2003), Юрія Гошка (Гошко, Ю.

1991), Василя Петрика та Андрія Петрика (Петрик, В. & Петрик, А. 2009), Володимира Клапчука (Клапчук, В. 2009; Клапчук, В. 2022), Богдана Лазорака (Лазорак, Б. 2017), Назара Юрчишина (Юрчишин, Н. 2020). Зазначені вчені зосереджували увагу на галицькій соляній промисловості загалом або Дрогобицькій жупі зокрема, проте аналізували історичні процеси переважно до 1918 р. Винятком є студії Казімежа Дзівіка (Dziwik, K. 1982), Катаржини Поборської-Млинарської та Вацлава Андрусікевіча (Poborska-Młynarska, K. & Andrusikiewicz, W. 2010), які досліджували копальні калійних солей у Східній Галичині (Стебницька, Калушська і Голинська саліни), та монографія Павела Грати (Grata, P. 2009), який аналізував податкову політику Другої Польської республіки щодо державних монополій. Відзначимо й краєзнавчі студії з історії Дрогобича, в яких висвітлено й деякі періоди історії місцевого солевиробництва (Mściwujewski, M. 1935; Тимошенко, Л. 2005; Тимошенко, Л. 2009). Констатуємо, що діяльність Дрогобицької солеварні у міжвоєнний період ХХ ст. висвітлена фрагментарно.

Основними джерелами нашого дослідження стали матеріали Національного архіву в Кракові (фонд 29/301 «Polski Monopol Solny 1925–1939»), Державного архіву Львівської області (фонд Ф. Р-1939 «Державний солеварний завод у Дрогобичі 1941–1944 рр.»), Архіву краєзнавчого музею «Дрогобиччина» та архіву Державного підприємства «Солевиварювальний дрогобицький завод». Відзначимо, що систематизовані архівні матеріали сільзаводу в Дрогобичі збереглися лише від 1944 р., що значно ускладнило пошук та евристику архівного матеріалу. В дослідженні використано й нормативно-правові акти, публіковані у періодичному виданні «Dziennik Ustaw», а також статистичні й аналітичні матеріали у часописах «Przegląd Gospodarczy», «Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny», «Polska Gospodarcza».

Методологічною основою дослідження стали принципи історизму, системності, авторської об'єктивності. На базі цих принципів використано загальнонаукові й історичні методи. Завдяки застосуванню методів аналізу, синтезу та узагальнення вдалося простежити реалізацію економічної політики польських урядів 1920–1930-х рр. у монополізації виробництва та продажу солі, організацію виробництва та збуту продукції Дрогобицької солеварні, з'ясувати причини проектування закриття солеварні, визначити проблемні моменти діяльності солеварні. Ключовими для реалізації дослідження стали методи: статистичний (використано для обліку солевиробництва в межах польської державної соляної монополії загалом та на Дрогобицькій солеварні зокрема), порівняльний (для виявлення схожих і відмінних процесів у солевиробництві галицьких солезаводів, зокрема й Дрогобицького, та соляних підприємств, які діяли на корінних польських землях), кліометричний (дав змогу опрацювати статистичні дані, простежити зміни в основних аспектах розвитку видобування та виробництва солі).

Адміністративно-юридичне становище солеварні. У міжвоєнний час почався новий період в історії Дрогобицької солеварні. Випуск солі залишався державною монополією, — саме після того, як у травні 1919 р. Дрогобич захопили польські війська, місцевий солеварний промисел відійшов у власність польської держави.

На початку 1920-х рр. із 15-ти салін, які діяли в Польщі, вісім функціонували на теренах Східної Галичини. Всі східногалицькі саліни були власністю держави, однак заклади в Калуші й Стебнику уряд віддержавив акціонерному Товариству експлуатації солей поташових (ТЕСП), в якому Скарбу держави належало 2/3 капіталу. Решта салін, зокрема й Дрогобицька, підлягали адміністрації Дирекції салін державних, підпорядкованій Міністерству промислу й торгівлі (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 35–36). Наголошено, що Дирекція салін державних керувала забезпеченням виробництва солі, але не її продажу.

Згідно з розпорядженням Президента Речі Посполитої від 30 грудня 1924 р., було впроваджено загальну монополію продажу солі на теренах всієї країни. Згідно з ним, купівля і продаж «істивної солі», її вивіз та привезення до Польщі з-за кордону та будь-який інший обіг вважалися винятковим привілеєм Скарбу держави. Сіль з місця виробництва, монопольних складів виносили у випадках, які окреслив міністр Скарбу. Останній отримував право: визначати ціни набуття й продажу солі на потреби соляної монополії; продавати за зниженими цінами сіль, призначену до вивезення за кордон, на потреби рідництва (на пашу для худоби й управу ріллі), на промислові цілі (за винятком підприємств, які виробляють продукти харчування для людей), на допомогу нужденним і надання доброчинними установам, на потреби еспортного рибного промислу¹.

Найвище управління соляною монополією належало міністрові Скарбу, який оголошувався найвищою інстанцією у справах, які стосувалися ввезення, вивозу солі й торгівлі нею. Однозначно наголошувалося, що предметом торгівлі на теренах Речі Посполитої може бути тільки сіль, яка походить із монопольних складів².

Згідно з розпорядженням Президента республіки І. Мосціцького від 21 червня 1932 р., було утворено «Польську монополію соляну» («Polski Monopol Solny») — самостійну юридичну особу з осідком у Варшаві. Новоствореному підприємству надавалася експлуатація: а) виняткової привілею державного Скарбу (монополії), окресленого розпорядженням Президен-

¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o wprowadzeniu jednolitego monopolu sprzedaży soli na obszarze całej Rzeczypospolitej Polskiej // Dziennik Ustaw. 1924. № 117. Poz. 1043. S. 1568–1569.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o wprowadzeniu jednolitego monopolu sprzedaży soli na obszarze całej Rzeczypospolitej Polskiej // Dziennik Ustaw. 1924. № 117. Poz. 1043. S. 1568–1569.

та республіки від 30 грудня 1924 р. щодо впровадження монополії продажу солі на теренах Польщі; б) державних салін і варилень солі та гірничих площ, наданих для видобуття солі, які належать до монополії продажу солі (виняток робився лише для солеварні Державного оздоровчого закладу в Цехоцінку). Отже, нове монопольне підприємство отримало в управління та експлуатацію всі державні саліни й солеварні, якими перед тим керувала Дирекція державних салін, разом з усім рухомим і нерухомим майном, активами й пасивами на рахунках¹.

Нове монопольне підприємство звільнялося від усіх публічних данин за винятком оплат до Державного дорожнього фонду, комунальних податків і оплат². Управління підприємством «Польська монополія соляна» належало Дирекції польської соляної монополії на чолі з директором, яка підпорядковувалася міністрові Скарбу. Ціни реалізації солі знову визначав міністр Скарбу³. 19 липня 1932 р. з'явилось розпорядження міністра Скарбу про організацію внутрішньої Дирекції «Польської монополії сільної», в структурі якої, зокрема мали функціонувати чотири відділи: загальний, виробничий, торговельний, фінансовий⁴. Тож з 1932 р. Дрогобицька солеварня опинилась у складі нового державного підприємства.

Інспектували солевиробництва гірничі уряди. 1924 р. в Кракові було утворено Вищий гірничий уряд, якому підпорядковувалися окружні гірничі уряди в Дрогобичі, Яслі, Станіславі й Кракові. У вересні 1935 р. створено Вищий гірничий уряд у Львові, який інколи називали «нафтовим», з огляду на домінування саме нафтового видобутку на теренах, які він контролював. Відтоді окружні гірничі уряди у Дрогобичі, Яслі й Станіславі підпорядковувалися Вищому гірничому уряду у Львові (Tarabula, M. & 2012, s. 31–32). Інспектори окружного гірничого уряду інспектували на лише бориславські нафтовидобувні компанії, але й Дрогобицьку солеварню.

Виробничі аспекти. Відомо, що в роки Першої світової війни сіль виробляли так: паровими помпами викачувався розсіл, який розливався на сковороди чи ванни (панви), під якими горів вогонь з дров, вугілля, нафти; за сковородою розміщувалася особлива піч для висушування, яка нагрівалася гаря-

¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 czerwca 1932 r. o przedsiębiorstwie «Polski Monopol Solny» // Dziennik Ustaw. 1932. № 52. Poz. 497. S. 887–889.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 czerwca 1932 r. o przedsiębiorstwie «Polski Monopol Solny» // Dziennik Ustaw. 1932. № 52. Poz. 497. S. 887–889. Відзначимо, що до нашого часу дійшли статuti про податки від копалень в Дрогобицькому басейні 1932 і 1933 р., які приймалися повітовою радою і затверджувалися Виділом (урядом) повіту на чолі зі старостою. У п. 3 цих статутів чітко зазначалося, що від податку звільнені копальні солі і жупи, які перебувають під управлінням держави і підлягають державній монополії (див.: Державний архів Львівської області (Далі — Держархів Львівської обл.). Ф. 1. Оп. 35. Стр. 990. Арк. 5, 36).

³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 czerwca 1932 r. o przedsiębiorstwie «Polski Monopol Solny» // Dziennik Ustaw. 1932. № 52. Poz. 497. S. 887–889.

⁴ Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 19 lipca 1932 r. o organizacji wewnętrznej Dyrekcji Polskiego Monopolu Solnego // Monitor Polski. 1932. № 171. Poz. 202.

чим газом з-під сковороди (Лазорак, Б. 2017, с. 135–136). Сковорідки чи ванни (панви) були виготовлені з різних металів, їх ширина сягала від 5–6 до 8 м, довжина — від 10–12 до 15 м, площа від 60–80 до 100 м². Сховища для розсолу були виготовлені з дерева чи каменю, вкритого цементним розчином. За об'ємом, вони охоплювали двомісячний розмір витрати розчину і розташовувалися під навісним дахом. Саме виварювання солі тривало цілий рік, проте передбачалися технічні зупинки задля ремонту знищеного обладнання. Робочий час для працівників був цілодобовим, вихідні передбачалися тільки у церковні свята. Щонеділі відбувалася профілактика устаткування, зокрема щонеділі, по черзі, під сковорідками чи ваннами гасили вогонь, після чого їх чистили. Фасували сіль топками по 1 кг (Лазорак, Б. 2017, с. 135–136).

Інженер Е. Віндакевіч, описуючи технологію виготовлення солі в Східній Галичині, наголошував, що дерево для опалювання панв солеварні використовували до 1907 р. Дрова доставляли в примітивний спосіб — возами. З огляду на масштабне видобування нафти та постійне подорожчання дров, було вирішено використати для опалення нафтову ропу. Випробування провели на Дрогобицькій солеварні, й результати були досить добрими. Відповідно до тогочасних калориметричних підрахунків (дерево — 3000 кал., кам'яне вугілля — 5000 тис. кал., нафтова ропа — 10000 кал.) та цін на сировину, опалювання вугіллям виявилось на 30%, а нафтою — на 25% дешевшим, ніж дровами. Тож було ухвалено перейти на опалення нафтою, бо фахівці гарантували, що топки солі не забруднюватимуться випаленими газами. Використання нафти для опалювання панв мало як позитивні, так і негативні сторони. Серед позитивних — зникла необхідність рубати й складати дрова, чистити канали від попелу, збільшився вибір солі. Серед негативних — необхідність сумлінного обслуговування, збільшення кількості відходів, зростання небезпеки пожежі, можливість затвердіння парафіномісткої ропи (за умови зменшення температури). Коли ж у наступні роки зросла ціна нафти, то з 1913 р. запроваджено опалення генераторними газами, зокрема й на солеварні в Дрогобичі. Втім, обраний для соляних підприємств генератор Геллера (Heller)¹ не відповідав вимогам і не був пристосований до опалювального матеріалу (Windakiewicz, E. 1932, s. 14–15).

Після Першої світової війни на Дрогобицькій солеварні для панви нагрівали переважно вугіллям. Щоправда, інженер Е. Віндакевіч писав про використання на початку 1930-х рр. нафтового газу (супутній нафтовий газ) у солеварнях Дрогобича, Стебника, Калуша (Windakiewicz, E. 1932, s. 67). Розглядалось й використання торфу (цю практику апробували на салінах у Долині й Болехові), однак немає відомостей про впровадження такої практики на Дрогобицькій солеварні.

¹ До нашого часу дійшов план-схема генераторної установки на Дрогобицькій солеварні від 23 травня 1913 р. (див.: Архів музею «Дрогобиччина» (Далі — АМД). А-10860, без пагінації).

Як відомо, на 1921 р. на теренах Східної Галичини діяли солеварні в Дрогобичі, Стебнику, Ляцку, Долині, Болехові, Ланчині, Косові. Делятинська солеварня припинила діяльність через руйнування в роки Першої світової війни (1914)¹. Окрім того, в міжвоєнній Польщі працювали копальні солі у Велічці (разом із солеварнею), Бохні, Стебнику (разом із солеварнею), Іновроцлаві, Цехоцінку, Калуші. За 10 років (1909–1919) солеварня у Дрогобичі виробила 42566 т солі, тобто приблизно 2,2% від виробленої в зазначених салінах² (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Виробництво солі у 1909–1919 рр. в салінах, які після Першої світової війни опинилися на теренах Польщі³

Саліна*	Виробництво солі, т	Відсотки (%)
Велічка	1 105 154	56,5
Іновроцлав	276 613	14,1
Бохня	207 604	10,6
Стебник	66 557	3,4
Ляцко	56 923	2,9
Долина	47 555	2,4
Болехів	45 996	2,4
Дрогобич	42 566	2,2
Цехоцінек	38 890	2,0
Калуш	35 847	1,8
Косів	33 588	1,7
Разом	1 956 293	100,0

* *Немає даних про виробництво солі у с. Ланчин за це час.*

У роки Першої світової війни спостерігалось певне падіння виробництва солі в Дрогобичі: під час воєнних років солеварня виготовляла приблизно 3445 т солі на рік. 1919 р. виробіток становив 5 585 т солі, 1920 р. — 5 348 т⁴ (Таблиця 2). Бачимо, що вже в перші два роки після завершення війни виробництво дрогобицької солі зросло приблизно на 2 тис. т на рік.

Відзначимо, що Таблиця 2 містить середні показники за роки війни. Однак збереглися дані, які засвідчують, що для Дрогобицької солеварні важким виявився 1918 р., коли було спродуковано лише 1 933 т за весь рік⁵. За перші п'ять місяців 1921 р. Дрогобицька солеварня виготовила 2 555 т солі, випередивши за показниками саліни в Болехові (2 030 т), Долині (1 847 т) і с. Ляцко біля Добромилля (2 288 т), але знову відставши від Стебницької саліни (3 312 т). Фахівці припускали, що до кінця 1921 р. солеварня в Дрогобичі зможе виробити 6 132 т солі⁶, а це означало, що очікувалося збільшення виробництва порівняно з попереднім роком.

¹ Przemysł solny // Przegląd Gospodarczy. 1921. Nr 17. S. 629.

² Przemysł solny // Przegląd Gospodarczy. 1921. Nr 17. S. 629.

³ Przemysł solny. *Przegląd Gospodarczy*. 1921. Nr 17. S. 630.

⁴ Przemysł solny // Przegląd Gospodarczy. 1921. Nr 17. S. 629.

⁵ Przemysł solny // Przegląd Gospodarczy. 1921. Nr 17. S. 629.

⁶ Przemysł solny // Przegląd Gospodarczy. 1921. Nr 17. S. 629.

Таблиця 2.

**Щорічне виробництво солі у двох п'ятиліттях (1909–1913, 1914–1918 рр.)
та у 1919 і 1920 рр. в салінах, які після Першої світової війни
діяли на теренах Польщі¹**

Саліна*	Виробництво солі у 1909–1913 рр., тонни у середньому на рік	Виробництво солі у 1914–1918 рр., тонни у середньому на рік	1919 р.	1920 р.
Велчка	103 591	117 440	163 364	136 737
Іновроцлав	29 413	25 710	10 318	невідомо
Бохня	16 076	25 445	28 006	29 297
Стебник	9 198	4 118	7 880	9 966
Ляцко	6 793	4 587	3 011	6 236
Доліна	6 011	3 500	4 029	5 873
Болехів	5 886	3 314	5 524	6 782
Дрогобич	5 067	3 445	5 585	5 348
Цехоцинск	3 889	3 889	3 978	3 840
Калуш	3 576	3 592	5 561	6 256
Косів	4 563	2 155	2 248	3 681
Ланчин	невідомо	невідомо	невідомо	2 920
Разом	194 067	197 191	239 505	216 885

* *Немає даних про виробництво солі в Ланчині до 1919 р. включно.*

Характеризуючи Дрогобицьку солеварню на середину 1920-х рр., польські інженери К. Буковський та А. Яцкевич відзначили відсутність у ній копальні, оскільки соляні джерела постачали достатньо дешевого природного соляного розсолу для потреб підприємства. Соляні джерела експлуатували через два шибі: 1) шиб № 1 «Королівський», який існував близько 600 років, розміром 3,5 × 2,5 м, завглибшки 42,6 м; 2) шиб № 2, поглиблений 1772 р., розширений і реконструйований 1922 р., розміром 1,9 × 1,6 м, завглибшки 52 м. Стіни обох шибів були викладені деревом (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 60).

На думку інженерів, природного припливу насиченого соляного розсолу в обох шибих могло вистачити на вироблення 6 500 т солі щорічно. Розсол видобували паровими зворотно-поступальними насосами. Дрогобицька солеварня посідала дві панви площею поверхні 63 і 68 м², поруч з якими розміщувалися сушарні, кожна площею поверхні 14,5 м². Опалювали панви вугіллям, спалюваним на решітках системи «Паргос» (Pargos). Максимальна продукція солеварні на 1925 р. становила приблизно 6 000 т на рік (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 61).

Окрім варильні, підприємство володіло чотирма фабричними будинками, складами (магазинами) солі на 470 т, двома збірниками соляного розсолу, 15 житловими будинками та 31 іншими промислово-господарчими будівлями. Ґрунтова посілість солеварні становила 9,15 га. Перелік машин і установок, якими володіла Дрогобицька солеварня, складався з семи котлів із загальною поверхнею обігріву 170 м² (експлуатувалися два); двох двигунів на 16 Кс,

¹ Przemysł solny. *Przegląd Gospodarczy*. 1921. Nr 17. S. 630.

п'яти помп, 1 238 м водних і солянкових трубопроводів, 300 м вузькоколіїних залізниць. Підприємство не мало власної промислової залізниці, а відстань до найближчої станції становила 3 км. Власність усього маєтку Дрогобицької солеварні на 1 січня 1925 р. становила 393 935,29 зл. (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 61).

1924 р. виробництво солі в Дрогобицькій солеварні через низький попит становило 65% від звичайних обсягів. Але вже наступного року ситуація виправилася, й підприємство виробляло приблизно 6 000 т на рік. Вартість проданої продукції 1925 р., відповідно до монопольних цін, становила понад 1 млн зл. Окрім вивареної харчової солі, солеварня, як і інші галицькі солевиробничі підприємства, продукувала ще й «підмітальну» сіль. Вартість продукції Дрогобицької солеварні вже на 1924 р. була на 40% вищою, ніж перед Першою світовою війною. Значні видатки для солеварні становили емеритури (пенсії) для працівників: на 1924 р. вони становили 8 зл. на тонну продукції. Фахівці зауважили, що робітників вистачало для реалізації виробничих функцій, але спостерігався надмір адміністративного персоналу (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 61).

Відзначимо, що інженери К. Буковський і А. Яцкевич дійшли сумного висновку щодо майбутнього Дрогобицької солеварні: «Достатній запас дешевої сировини, а саме природної солянки, дає підстави для нормального виробництва і існування саліни, але її невеликий розмір, значне зношення варильні та інших будівель, а також устаткування, які потребують великих інвестиційних вкладень, врешті незручне розташування саліни щодо залізниці — говорить за те, що утримання закладу в дії на довший період часу не було економічно раціональним» (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 62).

Відстоюючи свою позицію, інженери наголошували, що справжнім центром виробництва солі вже стала Великопольща. Так, лише саліна в Іновроцлавеку 1925 р. виготовила 38 940 т солі, тоді як шість «східних» — 30 391 т. Це при тому, що кількість панв була майже однаковою (в Іновроцлавеку — 20, у східногалицьких салінах — 17), але за кількістю робітників та адміністрації вдвічі передували солеварні виробництва Східної Галичини. Так, шість салін (разом з Дрогобицькою) 1925 р. налічували шість інженерів, 40 урядників, 460 робітників. Водночас на саліні в Іновроцлавеку працювали один інженер, 18 урядників, 254 робітники. Середня виробнича потужність у «східних» салінах становила 222 кг/день на одного робітника, а в Іновроцлавеку цей показник був більше ніж удвічі вищим — 497 кг/день на одного робітника. При цьому нижчими були видатки на вугілля: в Іновроцлавеку для виготовлення тонни солі спалювали 0,59 т вугілля, а в салінах Східної Галичини — 0,75 т вугілля (1925) (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 104)¹.

¹ Схожі факти наводив і С. Міхальський (Див.: Michalski J. Gospodarka solna w Polsce // Przegląd Gospodarczy. 1927. № 15. S. 630–631).

Тож інженери К. Буковський та А. Яцкевич пропонували закрити (не одразу, а поступово) три східногалицькі саліни в Дрогобичі, Косові, Ляцку й одну саліну в північно-центральной частині Польщі — у Цехоцінку. З приводу Дрогобицької солеварні інженери резюмували: саліна «значно знищена» (зношена, стара) й потребує великих інвестицій задля доведення її до відповідного стану, однак цей крок був би недоцільним з огляду на малі розміри підприємства (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 105). Додамо, що закрити саліни рекомендував і професор Принстонського університету (США) Е. Кемерер, який вивчав економіку Польщі 1926 р. і давав економічні рекомендації польському урядові. Він уважав, що необхідно закрити саліну в Бохні, а після того, коли підприємства у Велічці та Іновроцлавеку збільшать виробництво солі, рекомендував припинити діяльність і всіх східногалицьких солеварень¹.

Відзначимо, що пропозиції відомих інженерів закрити чотири саліни та рекомендації знаного американського професора серйозно розглядали урядові чиновники. 29 січня 1927 р. міністр промислу й торгівлі створив комісію, до складу якої ввійшли інженери К. Коеліхен, А. Ціховський та Є. Міхальський. Їй доручили перевірити організацію виробництва і продаж солі, з'ясувати підстави для закриття деяких салін. Комісія побувала на всіх салінах (і в копальнях, і у варильнях), а також у керівних установах: Міністерстві скарбу (департаменті акцизів та монополій, бюро продажу) й Міністерстві промислу і торгівлі (Дирекція державних салін). У березні 1927 р. комісія подала міністрові промислу й торгівлі письмову «опінію», а 25 квітня того самого року в приміщенні Міністерства промислу й торгівлі відбулася велика «анкета соляна» — конференційний захід за участі представників промисловості, гірництва, політики, науки. На ньому один із членів комісії, професор Варшавської політехніки та посол Сейму Єжи Міхальський представив реферат (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 162–163)². Наперед зауважимо, що поважний учений розкритикував стан справ у виробництві та реалізації солі в Польщі, підкресливши дуалізм у державній монополії: одне міністерство керувало виробництвом солі, друге — продажем.

У рефераті Є. Міхальського, який згодом було опубліковано в формі наукової статті, йшлося і про Дрогобицьку солеварню. Інженер відзначив, що в солеварнях справді велика частина коштів (50–66% від доходу) витрачається на утримання персоналу, що працював, та пенсіонерів. Наприклад, Дрогобицька солеварня 1926 р. виробила 5 710 т солі, доходи з реалізації якої становили 315 тис. зл. З них 117 тис. зл. витратили на опалення, матеріали, амортизацію та податки, а решту (майже 200 тис. зл.) — на заробітну плату й винагороди для персоналу³. Відзначимо, що виробництво солі в Поль-

¹ Michalski J. Reorganizacja monopolu soli w Polsce. Studium źródłowe // Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny. 1927. № 7 (3). S. 202–203.

² Michalski J. Gospodarka solna w Polsce // Przegląd Gospodarczy. 1927. № 15. S. 634.

³ Michalski J. Gospodarka solna w Polsce // Przegląd Gospodarczy. 1927. № 15. S. 631.

щі на 1926 р. становило 408 тис. т. (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 166). Тож на середину 1920-х рр. частка Дрогобицької солеварні в загальному обсязі виробництва солі на теренах Польщі становила 1,4%. Щоправда, за підхунками польського дослідника П. Грати, солеварня в Дрогобичі протягом усього міжвоєнного двадцятиліття продукувала 2% всієї солі, яку виробляли державні соляні підприємства Польщі (Grata, P. 2009, s. 355).

У 1926–1927 рр. Головна дирекція державних гірничих і гутничих закладів, яка діяла у складі Міністерства промислу й торгівлі Польщі, доручила групі своїх інженерів оцінити мастки всіх державних салін. Останні враховували тільки нерухомість (грунти і будинки, започатковане будівництво) та рухоме майно (верстати, установки, інвентар тощо), але не брали до уваги покладів солі¹. Результати оцінки наведено в Таблиці 3.

Таблиця 3.

**Вартість рухомого і нерухомого майна державних салін
(друга половина 1920-х рр.)²**

Сільзавод*	Вартість, зл.
Велічка	11 614 314
Бохня	3 769 375
Іновроцлав	2 089 332
Болехів	707 794
Делятин	289 689
Долина	782 928
Дрогобич	629 364
Косів	904 643
Ланчин	245 534
Ляцко	1 121 191
Разом	22 154 218

Як бачимо, вартість нерухомого і рухомого майна Дрогобицької солеварні не була значною й поступалася вартості більшості підприємств, за винятком солеварень у селі Ланчин та містечку Делятин на Станіславщині. Водночас зазначена оцінка уточнювала вартість майна Дрогобицької солеварні, яке ще на січень 1925 р. оцінювали у 393935,29 зл. (Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 61). Така переоцінка, до речі, мала й негативний бік — керівництву підприємства тепер доводилося передбачати більше коштів на амортизацію основних фондів.

Згадана урядова комісія у складі інженерів К. Коеліхена, А. Ціховського та Є. Міхальського (1927) виступила проти закриття східногалицьких солеварень. На думку членів комісії, передовсім Є. Міхальського, треба на рівні держави усунути проблеми у соляній промисловості, які стосуються штучного дефіциту солі для худоби, надмірних цін на продукцію солеварень, потре-

¹ Michalski J. Reorganizacja monopolu soli w Polsce. Studium źródłowe // Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny. 1927. № 7 (3). S. 176.

² Michalski J. Reorganizacja monopolu soli w Polsce. Studium źródłowe // Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny. 1927. № 7 (3). S. 177.

би збільшити виробництво солі промислової й для худоби, піднести експорт, укласти раціональні господарські плани. Комісія вважала, що було б помилкою закрити солеварні, не відкривши нові, або не розширивши ті, що функціонують. Усе ж інженери розуміли, що доведеться закрити солеварні в Цехоцінку та Ляцку, які пропонували перетворити на «купелеві заклади»¹.

Зауважимо, що проти закриття не завжди рентабельних східногалицьких салін виступали й польські політичні кола міжвоєнного періоду, представники яких оголошували ці підприємства «провідниками польськості у Східній Малополющі» (Grata, P. 2009, s. 356). Отже, солеварні в Дрогобичі та інших східногалицьких містах і селах було збережено.

Відповідно до звітних матеріалів Дрогобицької солеварні, які зберігаються в Національному архіві Кракова, підприємство 1925 р. виготовило 5042 т вивареної (істівної) солі, але віддало державі 5155 т, бо збереглися ще запаси з попереднього року. На наступний рік залишили про запас 53 т солі. Вироблено 1925 р. ще й 90 т «підмітальної» солі. На виробничі потреби витратили 4262 т вугілля. Нафтовою ропою вже майже не опалювали, тож її за весь 1925 р. було витрачено майже 1,6 т. На підприємстві працювали 55 робітників, на кожного з яких у середньому припало 273 кг щоденно виготовленої продукції (найменше в травні — 213 кг/день, найбільше у жовтні — 330 кг/день). На тону продукції солі в середньому за рік було використано 829 кг вугілля² (Таблиця 4).

Таблиця 4.

Виробництво солі на Дрогобицькій солеварні 1925 р.3

Місяці	Виварена сіль, тонни			Виготов. підмітальну сіль, тонни	Використано вугілля, тонни	Виробіток на 1 робітника, кг/день	На 1 тону продукції використано вугілля, тонни
	вигот.	здано	запас				
Січень	290	320	136	—	308	231	1,06
Лютий	440	404	171	5	461	297	1,03
Березень	320	336	154	3	339	249	1,05
Квітень	381	378	157	3	361	287	0,938
Травень	328	320	164	18	271	213	0,800
Червень	415	384	195	6	321	242	0,759
Липень	362	435	122	16	264	251	0,705
Серпень	428	519	30	8	328	267	0,750
Вересень	472	461	40	4	360	273	0,755
Жовтень	604	631	13	4	434	330	0,712
Листопад	512	499	25	17	390	292	0,735
Грудень	490	462	53	6	420	322	0,935
Разом	5042	5155	53	90	4262	273	0,829

¹ Michalski J. Reorganizacja monopolu soli w Polsce. Studium źródłowe // Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny. 1927. № 7 (3). S. 204–205.

² Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK). Zespol 29/301: Polski Monopol Solny 1925–1939 (PMSol). Sygn. 7 (tab.).

³ Archiwum Narodowe w Krakowie. Zespol 29/301: Polski Monopol Solny 1925–1939. Sygn. 7 (tab.).

Ці показники загалом підтверджують наведену в праці К. Буковського інформацію. Вказівка цього інженера про здатність Дрогобицької солеварні виробляти приблизно 6000 т на рік поступово справджувалася. З огляду на сприятливе зростання ринкової кон'юнктури (зростання попиту на сіль на внутрішньому і зовнішньому ринках), підприємство збільшило виробництво продукції. Уже 1927 р. Дрогобицька солеварня спродукувала 6430 т вивареної солі (Таблиця 5).

Таблиця 5.

Виробництво солі на Дрогобицькій солеварні 1927 р.¹

Місяці	Виварена сіль, тонни			Виготов. підм'яльну сіль, тонни	Використано вугілля, тонни	Виробіток на 1 робітника, кг/день	На 1 тонну продукції використано вугілля, тонни
	вигот.	здано	запас				
Січень	560	584	47	2	445	341	799
Лютий	420	462	5		318	278	758
Березень	640	580	65	11	432	369	675
Квітень	530	432	163		400	367	665
Травень	580	597	146		492	327	?
Червень	500	442	205	10	447	292	?
Липень	572	464	312	2	500	331	873
Серпень	550	570	293	2	461	325	832
Вересень	558	635	215	3	433	357	?
Жовтень	535	619	131	4	414	335	?
Листопад	530	621	39		412	334	?
Грудень	455	479	16	4	399	297	870
Разом	6430	6486	16	38	5126	328	774

Вочевидь, ефективність праці зростала, оскільки на одного робітника 1927 р. припадало в середньому вже 328 кг щоденно виробленої солі. Робітників дещо поменшало — з 55 до 53-х. Спостерігалося й зменшення витрат вугілля (щоправда, в статистичних звітах немає даних за кілька місяців)².

Держава як монопольний власник платила кошти салінам за вироблену сіль. Бюро продажу солі, яке діяло при Міністерстві Скарбу, у порозумінні з Міністерством промислу й торгівлі визначало ціни для всіх салін відповідно до собівартості продукції й так званих «потреб краю». Відомо, що з 1 квітня 1931 до 31 березня 1932 р. Бюро продажу солі виплачувало 76 зл. за 100 кг вивареної солі (Windakiewicz, E. 1932, s. 57). Відзначимо, що собівартість дрогобицької солі, як зрештою й продукції інших салін, поступово зростала (Таблиця 6).

Бачимо, що собівартість виробництва 1 тонни солі у Дрогобичі за три роки зросла майже на 20 зл. Наголосимо, що йдеться про всі види солі: кухонної, промислової та «бидлячої» (призначеної для худоби). Зростання вартості на всіх солеварнях (за винятком солеварні у Велічці) пояснюється такими

¹ Archiwum Narodowe w Krakowie. Zespol 29/301: Polski Monopol Solny 1925–1939. Sygn. 8 (tab.).

² Archiwum Narodowe w Krakowie. Zespol 29/301: Polski Monopol Solny 1925–1939. Sygn. 8 (tab.).

чинниками: 1) підвищення платні урядників і функціонерів нижчої ланки: від 1 січня 1927 р. — на 10%, від 1 січня 1928 р. — на 15%; 2) підвищення платні робітникам постійним і тимчасовим: між 1 червня 1926 р. та 1 березня 1929 р. — загалом на 50%; 3) подорожчання опалення на 40% і підвищення залізничних тарифів; 4) подорожчання допоміжних матеріалів, особливо будівельних — від 20 до 125%; 5) переоцінка майна державних салін (загалом на 72%), внаслідок чого довелося більше витратити на амортизацію¹.

Таблиця 6.

Собівартість 1 тонни солі, виготовленої на солеварнях Польщі (1926–1930 р.)²

Солеварні	Фінансовий рік, собівартість у польських злотих			
	1926 р.	1927/28 р.	1928/29 р.	1929/30 р.
Велічка	57,76	50,43	49,76	51,67
Іновроцлавек	36,61	42,50	54,38	51,09
Болехів	68,10	74,47	72,53	76,16
Долина	70,41	74,01	68,73	77,64
Дрогобич	55,21	61,90	68,92	73,94
Косів	84,35	90,72	92,13	97,75
Ляцко	73,04	83,13	86,30	89,37
Ланчин	57,76	61,41	64,34	79,48

Окрім собівартості, ціну солі формувала й значна націнка, яку продикували керівники державної монополії, які відповідали за продаж солі. Згідно зі спогадами дрогобичан, кілограм солі у міжвоєнний час коштував 10 грошів (Пастух, Р. 1991, с. 110). Проте така ціна видається сумнівною, адже виварена біла сіль завжди була дорожча від сірої кам'яної (приблизно на 1/3). Якщо ж собівартість 1 тонни дрогобицької солі всіх різновидів становила 1926 р. понад 55 зл., то кілограм коштував щонайменше 55 грошів. Частка харчової (кухонної) солі на Дрогобицькій солеварні становила приблизно 60–65%, тож собівартість її кілограма мала б становити 33 гроші.

Відомо, що на підставі розпорядження міністра Скарбу від 24 листопада 1930 р. з 1 липня 1931 р. запроваджувалися такі ціни за 100 кг солі у Польщі: 1) біла виварена сіль (запакована в пакети) з салін Велічки, Іновроцлавека, Цехоцінка, Болехова, Долини, Дрогобича, Косова, Ляцка, Ланчина, Калуша, Стебника й кам'яна мелена сіль із саліни Вапно — 36 зл.; 2) сіра сіль (запакована в пакети кам'яна мелена сіль) з салін Велічки і Бохні — 26 зл.; 3) біла сіль (без упаковки), кам'яна в грудках з саліни Вапна — 34 зл.; 4) сіра сіль (без упаковки), кам'яна в грудках з салін Велічки і Бохні — 24 зл.; 5) виварена сіль з Велічки в картонних пачках по 1 кг і по 0,5 кг (в скринях по 50 кг): у пачках по 1 кг (вміщених у скринях по 50 кг) — 46 зл., у пачках — по 0,5 кг (вміщених в скринях по 50 кг) — 51 зл. (Windakiewicz, E.

¹ ANK. Zespol 29/301: PMSol. Sygn. 2. S. 52.

² Archiwum Narodowe w Krakowie. Zespol 29/301: Polski Monopol Solny 1925–1939. Sygn. 2. S. 52; Targowski Z. Aktualne zagadnienia monopolu solnego. Polska Gospodarcza. 1930. Z. 27. S. 1185.

1932, s. 55–56). Зазначені ціни дають підстави стверджувати, що кілограм дрогобицької білої вивареної солі на початку 1930-х рр. коштував 36 грошей.

7 квітня 1939 р. з'явилося чергове розпорядження міністра Скарбу, яке встановлювало ціни на сіль і соляний розсіл. Так, біла сіль, яку запакував продавець у місцях продажу, мала коштувати 32 гроші за 1 кг, сіра, яку запакував продавець, — 20 грошей. Водночас біла сіль у картонній упаковці від державної монополії мала диференційовану ціну: а) в пачках вагою 1 кг — 46 грошей; б) у пачках вагою 0,5 кг — 50 грошей за дві пачки (1 кг). Ціна за йодовану сіль була найвищою: вона мала продаватись у чвертькілограмових пачках по 100 грошей за чотири пачки (1 кг)¹.

Населення могло закуповувати сіль на вільних складах, у гуртівнях та у дрібних торговців. Вільні склади продавали сіль великими партіями (50 т і більше) з націнкою до 4–7%, гуртівні — (понад 50 кг) з націнкою до 10%, а дрібні підприємці — в роздрібному фасуванні з націнкою до 10–15% (Windakiewicz, E. 1932, s. 58)². Як зауважив П. Грата, у роки матеріальних нестатків населення здебільшого купувало дешевшу, хоч і менш високоякісну сіру сіль. З поліпшенням економічної ситуації і зростанням купівельної спроможності зростав попит на білу сіль. У зв'язку з цим, до речі, зростало виробництво вивареної солі, але знижувалося — кам'яної. Так, виробництво білої солі в Польщі поступово зростало від початку 1920-х рр. і тривало до 1932 р., коли внаслідок світової економічної кризи погіршилися умови внутрішнього ринку (Grata, P. 2009, s. 353–354).

Найбільший попит на кухонну сіль на внутрішньому ринку Польщі спостерігався у 1927–1928 і 1930–1931 рр. (Grata, P. 2009, s. 389). Загалом рівень споживання на одного мешканця в середньому становив 9–10 кг солі на рік. Проте 1932 р., внаслідок кризи та цінової монопольної політики, рівень споживання знизився й становив менше 9 кг солі на людину. 1935 р. цей показник становив 8,3 кг, а у 1938–1939 рр. — 8,5 кг солі (Grata, P. 2009, s. 393).

Виробництво солі після економічної кризи початку 1930-х рр. поступово набирало обертів. Однак більшість державних салін ніколи не працювали на 100% власної потужності. Соляні підприємства в Дрогобичі та Іновроцлавеку на середину 1930-х рр. використовувалися на 70–85%. У 1938–1939 рр. виробничі потужності всіх державних солевиробничих підприємств використовувались у середньому на 64,5% (Grata, P. 2009, s. 358). Попри все, солеварня отримувала стабільні прибутки, й навіть робила інвестиції в модернізацію. Наприкінці 1920-х рр. запроваджено газове опалення³, встановлено

¹ Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 7 kwietnia 1939 r. o cenach soli i solanki // Dziennik Ustaw. 1939. № 37. Poz. 244. S. 707.

² Michalski J. Gospodarka solna w Polsce // Przegląd Gospodarczy. 1927. № 15. S. 632.

³ Ще 2 січня 1920 р. інженер І. Лазарович уклав план запровадження опалення природним газом при зупинці пристроїв для опалення нафтовим газом (цим же планом передбачалося окрему сушіння топків солі природним газом) (Архів музею «Дрогобиччина» (Далі — АМД). А-10951, без пагінації).

котли¹, а згодом (1935 р.) — станцію для вимірювання тиску газу². Газ поста- чався 10-кілометровим трубопроводом з Борислава³. Для однієї з шахт було встановлено помпу-качалку, яка працювала на електричній енергії⁴. Проведено трубопроводи для соляного розсолу з родовищ с. Колпець. 1934 р. збудова- но будинок столярного цеху⁵. Того самого року закрито деякі соляні джерела в Стебнику й Колпці, причому з приводу останнього збереглося листування між дирекцією Дрогобицької жупи, громадським урядом Колпця й скарбовим уря- дом акцизів і монополій у Самборі щодо обгородження дубовими палями пар- цели № 19, на якій містилося джерело, котре підлягало закриттю⁶.

У міжвоєнний період (можливо, ще на початку 1920-х рр.), судячи з пла- нів, які зберігаються в фондах краєзнавчого музею «Дрогобиччина», було зведено шопу для трансмісії, яка височіла над накритим коридором, що з'єднував варильню з магазинами солі⁷. Неподалік урядово-адміністратив- ної будинку було зведено муровану хатину (розмір 3,42 × 2,84 м) для дегід- рації (сушарні)⁸. 1934 р. запроваджено газове опалення для будинку канце- лярії Дрогобицької жупи⁹. В лютому 1936 р. розроблено (і, припускаємо, здійснено) деякі конструкторські змін в панві № 2¹⁰. У березні 1937 р. скла- дено креслення двоквартирно будинку на солеварні¹¹.

На жаль, з огляду на недоступність джерел не можемо навести показни- ки виробництва солі на Дрогобицькій солеварні у 1930-х рр. Проте архів- ні документи засвідчують зростання обсягів видобування соляного розсо- лу від 1935 до 1939 рр. Найменший обсяг розсолу (7900 м³) було видобуто у травні 1936 р., найбільший (22490 м³) у жовтні цього ж року (Таблиця 7).

Припускаємо, що виробництво солі на Дрогобицькій солеварні до кінця 1930-х рр. сягнуло 7 000 т на рік. Підстави для такого припущення, з одно- го боку, дають показники виробництва солі 1940 р.¹², з іншого, елементар-

¹ Відомо, що на січень 1929 р. було виготовлено план обмуровування нового, шойно закупле- ного газового двопальникового котла з нагрівальною поверхнею 60 м² (Див.: АМД. А-10949, без пагінації).

² 23 квітня 1935 р. підписано план станції вимірювання газу на Дрогобицькій жупі, на якому показано складові трубопроводу з назвами частин, вихід труби до варильні й котельні. Станція роз- ташовувалася в мурованій будівлі (з прибудовою з дерева), де раніше знаходилося устаткування для нагрівання ропи (АМД. А-10952, без пагінації).

³ *Ślone skarby Karpat. Warzelnictwo soli w dawnej i współczesnej Polsce // Ilustracja Wielkopolska.* 1929. Nr 3. S. 6.

⁴ Ще в березні 1928 р. було складено «Ескіз трансмісії для можливого використання при елек- тричному урухомленні помпи в солянковому шибі № 1 на Саліні в Дрогобичі» (Див.: АМД. А-10959, без пагінації).

⁵ Комплексна програма ревіталізації Дрогобицької солеварні та прилеглої території. Дрого- бич, 2021. С. 18, 21, 41.

⁶ АМД. А-2045 (без пагінації).

⁷ АМД. А-10858 (без пагінації).

⁸ АМД. А-10858 (без пагінації).

⁹ АМД. А-10958 (без пагінації).

¹⁰ АМД. А-10959 (без пагінації).

¹¹ АМД. А-10962 (без пагінації).

¹² ДАЛО. Ф. Р-1939. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 1.

ні математичні розрахунки. Якщо Дрогобицька солеварня, працюючи в 1920-х рр. на рівні 60–65% потужності, виробляла понад 6000 т на рік, то зростання виробництва до 70–85% потужності заводу мало б забезпечувати приблизно 7000 т солі на рік.

Таблиця 7.

Видобуток соляного розсолу на Дрогобицькій солеварні з 01.04.1934 до 31.03.1939 рр. (дані на 25.08.1942 р.)¹

Місяць	Видобуток розсолу у господарському році, м ³			
	1935/1936	1936/1937	1937/1938	1938/1939
Квітень	13 510	8 150	19 770	18 140
Травень	15 010	7 900	19 180	19 930
Червень	14 170	13 390	17 270	19 360
Липень	17 720	17 850	12 870	19 930
Серпень	17 590	17 920	19 710	19 460
Вересень	16 240	20 730	20 950	18 160
Жовтень	18 280	22 490	19 740	18 980
Листопад	20 450	21 500	18 710	18 020
Грудень	17 960	18 970	18 580	18 700
Січень	16 160	16 700	18 770	18 300
Лютий	15 870	18 210	16 660	16 060
Березень	20 130	18 980	19 940	17 000
Всього	203 090	202 790	222 150	222 140

Працівники солеварні: кількість, оплата праці, житлові умови. У 1920-х рр. на Дрогобицькій солеварні працювали понад 60 осіб. 1925 р. серед них був один інженер, 10 урядників, 55 робітників. 1927 р. урядників було сім, робітників — 53².

У міжвоєнний період на території солеварного підприємства в Дрогобичі розміщувалися будинки, котрі були службовим помешканням для адміністративного й допоміжного персоналу. Відповідно до «Виказу житлових будинків Соляної Жупи в Дрогобичі», укладення якого припадає, очевидно, на другу половину 1930-х рр. директором був Мечислав Обертинський, урядниками руху (штигерами — майстрами, котрі безпосередньо керували робітниками) Йозеф Гладкий та Владислав Корко, бухгалтером — Ян Руткович, касир Антоній Спунда, механік Ян Урбанович, касир Ян Холева (пенсіонер), урядником і магазинером Аполінарій Уманський, майстром варильні Петро Ковальський, візником Ілля Гаврилишин³. Усі вони мешкали в житлових будинках і окремих приміщеннях на солеварні.

Адміністрація Дрогобицького солеварного заводу складалася з поляків. Серед робітників також переважали поляки, хоча працювало багато українців як з Дрогобича, так і навколишніх сіл. Поділялися вони на постій-

¹ Держархів Львівської обл. Ф. Р-1939. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 3.

² ANK. Zespol 29/301: PMSol. Sygn. 7 (tab.); Sygn. 8 (tab.).

³ Архів Дрогобицького солеварного заводу (Далі. — АДСЗ). Książka kontrolna Zarządu żupy solnoy. S. [16].

них та погодинників. Час і оплата праці останніх залежали від обсягу роботи на підприємстві.

Відомо, що заробітна плата робітників східногалицьких солеварень після подолання післявоєнної кризи (1919–1924) поступово зростала. Так, у Дрогобичі робітники-солеварі 1925 р. за день отримували на 45,5% вищу платню, ніж у довоєнні роки (Таблиця 8).

Таблиця 8.

**Денний заробіток робітника на солеварнях у 1912, 1924 і 1925 рр.
(Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 91)**

Солеварня	Заробіток робітника за день, польські злоти			
	1912	1924	1925	зростання порівняно з 1912 р., %
Велічка	3,63	3,94	4,23	16,5
Бохня	3,71	4,85	5,72	54,0
Болехів	3,41	3,53	4,20	19,0
Долина	3,20	3,48	4,98	56,0
Дрогобич	3,20	4,33	4,59	43,0
Косів	2,90	3,76	3,97	37,0
Ляцко	2,98	3,87	4,66	57,5
Ланчин	3,06	4,18	4,54	48,5

Як уже зазначалось, у роки, що передували світовій економічній кризі, щороку зростала платня постійних і тимчасових робітників солеварень. Так, від 1 червня 1926 р. вона зросла на 10%, від 1 вересня 1926 р. — на 8%, від 1 грудня 1926 р. — на 6%, від 1 жовтня 1927 р. — на 10%, від 1 травня 1928 р. — на 6%, від 1 лютого 1929 р. — на 3%, від 1 березня 1929 р. — на 7% (загалом на 50%)¹.

До нашого часу дійшов затверджений у правлінні Дрогобицької жупи тариф оплати щоденних заробітків робітників від 12 січня 1927 р. Тариф було укладено на підставі розпорядження Дирекції державних салін у Варшаві. Згідно з ним, денний заробіток старших зваричів, зваричів та «вогневиків» становив 4,35 зл. До нього додавалася надбавка 30%. За 300 робочих днів на рік зазначені категорії працівників отримували 1 696 зл.² Відзначимо, що одна «обсада» — група з 12 робітників (3 старших зваричі, 6 зваричів і 3 «вогненника»), які обслуговували панви за зміну — отримували 20352 зл. за 300 робочих днів на рік³. До пакування солі залучалися молоді робітники, які отримували платню IV, V, VI ступенів — відповідно 3,5 зл., 3,9 зл., 4,35 зл. Один робітник-пакувальник міг запакувати приблизно 2500 кг солі за робочий день⁴.

Разом із доходами солеварень, збільшувалися видатки на харитативні виплати провізійністам (переважно пенсіонерам), удовам і сиротам соле-

¹ ANK. Zespol 29/301: PMSol. Sygn. 2. S. 52.

² АМД. А-2041 (без пагінації).

³ АМД. А-2041 (без пагінації).

⁴ АМД. А-2041 (без пагінації).

варів. Дрогобицька солеварня напередодні Першої світової війни виплачувала 47 особам, а 1925 р. — 33. З цією метою підприємство лише за січень 1926 р. витратило понад 2363 зл. (Таблиця 9). За рік ці видатки сягали майже 30 тис. зл.

Таблиця 9.

**Кількість і вартість утримання провізійоністів, вдів і сиріт салінами Польщі
(Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926, s. 91)**

Саліна	Провізійоністи, вдови, сироти		
	до I світ. війни	у 1920-х рр.	кошти, виплачені у січні 1926 р., зл.)
Велчка	846	666	40 107,58
Бохня	222	197	9 423,26
Болехів	24	48	1 649,52
Долина	49	27	1 622,97
Дрогобич	47	33	2 365,41
Косів	73	74	4 095,47
Ляцко	109	64	5 300,61
Ланчин	59	44	2 460,43
Десятин	29	59	2 172,92

Це доволі великі видатки, які обтяжували фінансове господарство заводу. З іншого боку, вони засвідчують соціальну зорієнтованість його діяльності. Звичайно, право на отримання таких виплат мали лише постійні працівники солеварні, які виходили на емеритуру, а також їхні вдови та сироти. Робітники-погодинники (тимчасові працівники) не могли розраховувати на такі привілеї.

Однозначно, становище робітників залишало бажати кращого, особливо якщо йшлося про кризові роки. Мабуть, незадоволення соціальним та матеріальним становищем підштовхувало робітників до професійної солідаризації, а також утворення органів (організацій) із захисту своїх прав. Працівники Дрогобицької солеварні інтегрувалися у профспілковий рух робітників підприємств, які належали до державної монополії. На початку 1937 р. дрогобицькі солевари утворили місцевий осередок Товариства працівників соляної монополії (Koło Stowarzyszenia Pracowników Monopolu Solnego). До виділу (правління) цього осередку ввійшли: Йозеф Гладкий — презес, Ян Руткович — заступник презеса, Аполінарій Уманський — секретар, Антоній Спунда — скарбник¹. Було розроблено власний статут, який ґрунтувався на статуті материнського товариства у Варшаві. Відтак керівники осередку звернулися до Дрогобицького староства з проханням зареєструвати організацію в Дрогобичі. 5 лютого 1937 р. дрогобицький староста Еміль Верстейн надіслав Й. Гладкому офіційного листа, в якому не заперечував проти діяльності цієї громадської організації, лише наголосив на необхідності дотримуватися відповідного законодавства й, зокрема, повідомляти староство про зміни в особовому складі осередку, його статуті чи адресі

¹ Держархів Львівської обл. Ф. 1. Оп. 54. Спр. 390. Арк. 1–1 зв.

не більше, ніж за два тижні з часу проведення таких змін¹. Водночас староста повідомив воєводський уряд у Львові про утворення такої організації й відзначив, що керівники і члени цього товариства поведуться без закидів² (передовсім політичних).

Деякі працівники Дрогобицької солеварні брали активну участь у громадсько-політичному житті. Відомо, що напередодні виборів до Сейму декілька солеварів у грудні 1927 р. було обрано до складу виборчих комісій на дільницях у Дрогобичі. Так, Ян Урбанович був заступником члена виборчої комісії на 5-й виборчій дільниці у школі ім. А. Міцкевича, Михайло Пагута — заступником члена виборчої комісії на 7-й виборчій дільниці у школі ім. королеви Ядвіги, Микола Мацюрак — заступником члена виборчої комісії на 8-й виборчій дільниці у школі ім. Г. Пірамовича³. Безумовно, міська влада, формуючи склад виборчих комісій, зважала на лояльність громадян до польської держави.

Отже, Дрогобицька солеварня у міжвоєнні роки перебувала в державній власності та входила до складу державної монополії, оформленої 1932 р. як окреме підприємство «Польська монополія соляна». Виробництво продукції на солеварні поступово зростало, перетнувши у 1920-х рр. межу в понад 6000 т на рік. Попри це, існували проекти закриття солеварні через її низьку рентабельність, віддаленість від залізниці, подорожчання опалювального матеріалу (вугілля, нафти), значні видатки на утримання персоналу і провізійністів, потребу в значних інвестиціях в оновлення основних фондів (устаткування та зведення нових будівель). Однак проект не було реалізовано, оскільки спеціальна урядова комісія у складі інженерів К. Коєліхена, А. Ціховського та Є. Міхальського (1927), перевіряючи стан справ на всіх соляних підприємствах Польщі, запропонувала зберегти солеварні, але навести лад у системі державної монополії, усунувши управлінський дуалізм, за яким одне міністерство керувало виробництвом солі, інше — продажем. Зрештою, збереження галицьких солеварень, зокрема в Дрогобичі, мало й політичні причини, оскільки урядові та партійно-політичні кола розглядали ці підприємства як осередки польськості на «східних кресах». Завдяки внутрішнім інвестиціям на Дрогобицькій солеварні відбулися певні модернізаційні нововведення (запроваджено газове виварювання солі, збудовано трубопроводи, які постачали соляний розсіл з родовищ, віддалених на 5–10 км, зведено сушарню та інші заводські приміщення тощо). У міжвоєнний період на Дрогобицькій солеварні працювали понад 60 осіб, з них один директор-інженер, 7–10 урядовців, понад 50 робітників. Розмір оплати праці робітників визначався тарифами, які встановило керівниц-

¹ Держархів Львівської обл. Ф. 1. Оп. 54. Спр. 390. Арк. 1.

² Держархів Львівської обл. Ф. 1. Оп. 54. Спр. 390. Арк. 1 зв.

³ Członkowie i zastępcy obwodowych komisji wyborczych w Drohobyczu // Głos Drohobycko-Boryslawsko-Samborski. 1927. Nr 51. 17 grudnia. S. 2.

тво монополії. В рамках державного підприємства «Польська монополія сільна» формувалася й профспілковий рух працівників Дрогобицької солеварні, які 1937 р. заснували місцевий осередок Товариства працівників соляної монополії. Припускаємо, що на кінець 1930-х рр. солеварня в Дрогобичі збільшила виробництво солі до понад 7 тис. т на рік. Однак частка Дрогобицької солеварні в загальному виробництві солі міжвоєнної Польщі коливалася від 1,4 до 2%. Тож навряд чи це підприємство відіграло стратегічну роль у соляній галузі. Проте дрогобицька сіль вважалася однією з найбільш високоякісних, тож на неї був попит на внутрішньому ринку Польщі.

Верхратський, І. 1871. Каменна соль (описание жуп Дрогобицкой и Стебницкой). *Литературный сборник галицко-русской Матицы*. С. 144–157.

Гошко, Ю. Г. 1991. *Промисли й торгівля в українських Карпатах XV–XIX ст.* Київ: Наукова думка.

Ісасвич, Я. Д. 1960. До характеристики ремесла і торгівлі в Дрогобичі в 30–60-х роках XVIII ст. *З історії західноукраїнських земель*. Київ. Вип. 4. С. 30–39.

Ісасвич, Я. 2003. Солеваріння в Дрогобичі та його околицях у XVI–XVIII ст. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Вип. VII. С. 108–120.

Клапчук, В. 2009. Солеваріння у Східній Галичині другої половини XIX — першої третини XX століть. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 20 (183). С. 270–281.

Клапчук, В. М. & Польова, Л. В. & Новосолов, О. В. 2022. Видобування солі в Галичині (1867–1914). *Сторінки історії*. Вип. 55. № 20 (183). С. 71–87.

Лазорак, Б. 2017. «Его сіятельству господину военному генераль-губернатору Галицци...»: Доповідна записка російського інженера про стратегічне значення окупованого соляного заводу в Дрогобичі (1914 р.). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Спец. вип. III. С. 129–149.

Пастух, Р. 1991. *Вулицями старого Дрогобича*. Львів: Каменяр.

Петрик, В. & Петрик, А. 2009. Дрогобицька Жупа (Солеварня) у світлі історичних та архітектурно-археологічних досліджень. *Фортеця: збірник заповідника «Тустань»: на пошану Михайла Рожка*. Львів. Кн. 1. С. 475–489.

Тимошенко, Л. 2005. Дрогобич в адміністративно-правових та статистичних джерелах XVI–XVII ст. *Drohobycz miasto wielu kultur*. Rzeszów: Wydawnictwo UR. S. 60–76.

Тимошенко, Л. ред. 2009. *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.)*. Дрогобич: Коло.

Юрчишин, Н. 2020. Еволюція технології виробництва Дрогобицької солі від найдавніших часів до початку XXI ст. *Збірник наукових праць студентів історичного факультету*. Вип. X. С. 8–19.

Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926. *Sól i saliny polskie*. Warszawa.

Czemeryński, K. 1870. *O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej: w II. Działach (Dział 1: O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej; Dział 2: O dobrach koronnych w granicach byłej Rzeczypospolitej Polskiej)*. Lwów.

Dziwik, K. 1982. Zagadnienie nierentownych solin i koncentracji produkcji soli w Polsce międzywojennej. *Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych*. T. XI. S. 101–115.

Grata, P. 2009. *Monopole skarbowe w polityce podatkowej Drugiej Rzeczypospolitej*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Kelb, M. 1876. Die Soolequellen von Galizien. *Jahrbuch der Kaiserlich-Königlichen Geologischen Reichsanstalt*. Bd. XXVI. Wien. S. 135–208. Taf. I–XIV.

Majewski, S. 1914. Sól polska w początkach panowania austriackiego w Galicyi. *Przegląd Górniczo-Hutniczy*. Nr. 13. S. 619–626; Nr. 14. S. 645–650; Nr. 15. S. 707–712.

Maślankiewicz, K. 1965. *Z dziejów górnictwa solnego w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne.

Michalski, J. 1927a. Gospodarka solna w Polsce. *Przegląd Gospodarczy*. № 15. S. 628–637.

Michalski, J. 1927b. Reorganizacja monopolu soli w Polsce. Studium źródłowe. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. № 7 (3). S. 162–205.

Mściuwjewski, M. 1935. *Z dziejów Drohobycza. Cz. I. Drohobycz*: Książarnia ludowa.

Poborska-Młynarska, K. & Andrusikiewicz, W. 2010. Eksploatacja soli potasowych w Małopolsce Wschodniej w czasach II Rzeczypospolitej — przyczynek do historii górnictwa solnego na Podkarpaciu. *Akademia Górniczo-Hutnicza*. Kraków. S. 273–285.

Rutkowski, J. 1927. *Podział dochodów w żupach ruskich za Zygmunta Augusta*. Poznań: Nakładem PTPN.

Tarabula, M., oprac. 2012. *Historia Wyższego Urzędu Górniczego na tle dziejów nadzoru górnictwa na ziemiach polskich*. Katowice.

Windakiewicz, E. 1932. *Pogląd na warzelnictwo i przemysł solny w Polsce*. Kraków.

Windakiewicz, E. 1927. *Solnictwo. Sole kamienne, potasowe i solanki, ich własności, fizjografia, górnictwo i warzelnictwo*. Cz. 3: Sól i sole potasowe w Polsce. Miejsca wytwórczości. Kraków.

Verkhratskiy, I. 1871. Kamenna sol (opysanye zhup Drohobytskoi y Stebnytskoi) [Rock salt (description of Drohobych and Stebnyk saltworks)]. *Literaturnyi sbornik galitsko-russkoi Matitsy*. S. 144–157. [In Ukrainian].

Hoshko, Yu. H. 1991. *Promysly y torhivlia v ukrainskykh Karpatakh XV–XIX st. [Crafts and trade in the Ukrainian Carpathians in the XVth–XIXth centuries]*. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].

Isaievych, Ya. D. 1960. Do kharakterystyky remesla i torhivli v Drohobychi v 30–60- kh rokakh XVIII st. [To the Characteristics of Craft and Trade in Drohobych in the 1730's — 1760's]. *Z istorii zakhidnoukrainskykh zemel*. Vyp. 4. S. 30–39. [In Ukrainian].

Isaievych, Ya. 2003. Solevarinnia v Drohobychi ta yoho okolytsiakh u XVI–XVIII st. [Salt Making in Drohobych and its Surroundings in the XVI–XVIII Centuries]. *Drohobytskyi kraieznavchyy zbirnyk*. Vyp. VII. S. 108–120. [In Ukrainian].

Klapchuk, V. 2009. Solevarinnia u Skhidnii Halychyni druhoi polovyny XIX — pershoi tretyni XX stolit [Salt Making in Eastern Galicia in the Second Half of the XIXth — the First Third of the XXth Centuries]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. № 20 (183). S. 270–281. [In Ukrainian].

Klapchuk, V. M. & Polova, L. V. & Novosolov, O. V. 2022. Vydobuvannia soli v Halychyni (1867–1914) [Salt Extraction in Galicia (1867–1914)]. *Storinky istorii*. Vyp. 55. № 20 (183). S. 71–87. [In Ukrainian].

Lazorak, B. 2017. «Eho siiatelstvu hospodynu voennomu general-hubernatoru Halytsiy...»: Dopovidna zapyska rosiiskoho inzhenera pro stratehichne znachennia okupovanoho solianoho zavodu v Drohobychi (1914 r.) [«To the Military Governor-General of Galicia...»: Report Note of a Russian Engineer on the Strategic Importance of the Occupied Salt Factory in Drohobych (1914)]. *Drohobytskyi kraieznavchyy zbirnyk*. Spets. vyp. III. S. 129–149. [In Ukrainian].

Pastukh, R. 1991. *Vulytsiamy staroho Drohobycha [Streets of Old Drohobych]*. Lviv: Kameniar. [In Ukrainian].

Petryk, V. & Petryk, A. 2009. Drohobytska Zhupa (Solevarnia) u svitli istorychnykh ta arkhitekturno-arkheolohichnykh doslidzhen [Drohobych Zhupa (Saltwork) in the Light of Historical and Architectural-Archaeological Research]. *Fortesia: zbirnyk zapovidnyka «Tustan»: na poshanu Mykhaila Rozhka*. Kn. 1. S. 475–489. [In Ukrainian].

Tymoshenko, L. 2005. Drohobych v administratyvno-pravovykh ta statystychnykh dzherelakh XVI–XVII st. [Drohobych in Administrative-Legal and Statistical Sources of the XVI–XVII Centuries]. *Drohobycz miasto wielu kultur*. Rzeszów: Wydawnictwo UR. S. 60–76. [In Ukrainian].

Tymoshenko, L. ed. 2009. *Narysy z istorii Drohobycha (vid naidavnishykh chasiv do pochatu XXI st.) [Essays on the History of Drohobych (from the Earliest Times to the Beginning of the XXIst Century)]*. Drohobych: Kolo. [In Ukrainian].

Yurchyshyn, N. 2020. Evoliutsiia tekhnolohii vyrobnytstva Drohobytskoi soli vid naidavnishykh chasiv do pochatu XXI st. [Evolution of Drohobych salt production technology from ancient times to the beginning of the 21st century] *Zbirnyk naukovykh prats studentiv istorichnoho fakultetu*. Drohobych. Vyp. X. S. 8–19. [in Ukrainian]

Bukowski, K. & Jackiewicz, A. 1926. *Sól i saliny polskie [Polish Salt and Salt Factories]*. Warszawa. [In Polish].

Czemeryński, K. 1870. *O dobrach koronnych bylej Rzeczypospolitej Polskiej: w II Działach [On the Crown Goods of the Former Commonwealth: in II Parts]*. Lwów. [In Polish].

Dziwik, K. 1982. Zagadnienie nierentownych salin i koncentracji produkcji soli w Polsce międzywojennej [The Problem of Unprofitable Salt Factories and the Concentration of Salt Production in Interwar Poland]. *Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych*. T. XI. S. 101–115. [In Polish].

Grata, P. 2009. *Monopole skarbowe w polityce podatkowej Drugiej Rzeczypospolitej [Treasury Monopolies in the Tax Policy of the Second Polish Republic]*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. [In Polish].

Kelb, M. 1876. Die Sooleguellen von Galizien [The Salt Sources of Galicia]. *Jahrbuch der Kaiserlich-Königlichen Geologischen Reichsanstalt*. Bd. XXVI. Wien. S. 135–208, Taf. I–XIV. [In German].

Majewski, S. 1914. Sól polska w początkach panowania austriackiego w Galicyi [Polish Salt at the Beginning of Austrian Rule in Galicia]. *Przegląd Górniczo-Hutniczy*. Nr. 13. S. 619–626; Nr. 14. S. 645–650; Nr. 15. S. 707–712. [In Polish].

Maślankiewicz, K. 1965. *Z dziejów górnictwa solnego w Polsce [From the History of Salt Mining in POLAND]*. Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne. [In Polish].

Michalski, J. 1927a. Gospodarka solna w Polsce [Salt Economy in Poland]. *Przegląd Gospodarczy*. № 15. S. 628–637. [In Polish].

Michalski, J. 1927b. Reorganizacja monopolu soli w Polsce. Studium źródłowe [Reorganization of the Salt Monopoly in Poland. Source Study]. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. № 7(3). S. 162–205. [In Polish].

Mściwujewski, M. 1935. *Z dziejów Drohobycza [From the History of Drohobych]*. Cz. I. Drohobycz: Księgarnia ludowa. [In Polish].

Poborska-Młynarska, K., Andrusikiewicz, W. 2010. Eksploatacja soli potasowych w Małopolsce Wschodniej w czasach II Rzeczypospolitej — przyczynek do historii górnictwa solnego na Podkarpaciu [Exploitation of Potassium salts in Eastern Małopolska in the Times of the Second Polish Republic — a Contribution to the History of Salt Mining in Podkarpacie]. *Akademia Górniczo-Hutnicza*. Kraków. S. 273–285. [In Polish].

Rutkowski, J. 1927. *Podział dochodów w żupach ruskich za Zygmunta Augusta [The Division of Income in the Ruthenian Saltworks under Zygmunt August]*. Poznań: Nakładem PTPN. [in Polish]

Tarabula, M., oprac. 2012. *Historia Wyższego Urzędu Górniczego na tle dziejów nadzoru górnictwa na ziemiach polskich [The History of the State Mining Authority against the Background of the History of Mining Supervision in Poland]*. Katowice. [In Polish].

Windakiewicz, E. 1932. *Pogląd na warzelnictwo i przemysł solny w Polsce [View on Saltworks and salt Industry in Poland]*. Kraków. [In Polish].

Windakiewicz, E. 1927. *Solnictwo. Sole kamienne, potasowe i solanki, ich własności, fizjografia, górnictwo i warzelnictwo [Saltworks. Rock Salts, Potassium Salts and Brines, Their Properties, Physiography, Mining and Brewing]*. Cz. 3: *Sól i sole potasowe w Polsce. Miejsca wytwórczości*. Kraków. [In Polish].

УДК 32:94(438):32.01:323.15:329.15

DOI:

Iu. Perga

ORCID: 0000-0002-7636-2417

*National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

R. Pashov

ORCID: 0000-0001-5824-2641

*National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

O. Makhno

ORCID: 0000-0003-4206-2763

*National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Ю. М. Перга

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Р. І. Пашов

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

О. В. Махно

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

EVOLUTION OF POLITICAL PARTICIPATION AMONG UKRAINIANS IN THE SECOND POLISH REPUBLIC

*Еволюція політичної участі українців
у Другій Речі Посполитій*

The article examines the challenges encountered by democratic institutions in the 1920s, focusing particularly on the Second Polish Republic. It delves into the tactics employed by communist forces to maneuver around restrictions on their activities by leveraging democratic processes for their advantage. Ukrainian